

Predikant De Bitter had veel te stellen met de Decanije

door Jan van Helvoirt

In de Wouwerstraat in Hilvarenbeek herinnert niets meer daadwerkelijk aan het misschien wel belangrijkste religieuze Beekse gebouw van weleer: de Decanije. In deze omgeving moeten ooit de wereldlijke en geestelijke macht hand in hand uit het niets, tot *Beke*, zijn opgetrokken. De herinnering aan de wereldlijke IJpelaar ligt nu, in de vorm van een brok bakstenen, exact op de plaats waar eens de voormalige Decanije fier overeind stond. Helaas moeten we 'bitter' vaststellen, dat gedurende de laatste nieuwbouwactiviteiten in 1998 vermoedelijk nog rigoreuzer sporen gewist werden dan bijna drie eeuwen eerder tijdens de Franse plunderingen in 1708. Gelukkig is men in het Regionaal Historisch Centrum in Tilburg zuiniger op artefacten van het Beekse bodemarchief.

Eerder schreef ik in 1999 in een artikel dat Peter van Andel de *IJpelaar* in 1742 verkocht aan zijn opvolger als secretaris van Hilvarenbeek, de heer Johan Martinus Bergman.¹ Nu is ook bekend dat hij dit pand met 'viswouwer' op 30 mei 1715 gekocht had van de onmondige kinderen van Daniel van Achelen en Clara Hermans.² Hij betaalde 200 gulden. De belendingen waren:

- oost: kinderen Jan van Mol
- zuid: Decanije en kinderen Hessels
- west: *het straetje*
- noord: *de gemeene straet* (=Wouwerstraat)

Adriaen Moonen was de huurder van het bijbehorende bouwland, terwijl de IJpelaar gehuurd werd door de huishoudens van Herman van Dam en Wouter Elias van Oirschot. Verder las ik dat de voormalige bouwplaats van de Decanije niet die allure van weleer had. In 1762 werd het bij een taxatie van de goederen van Lambert van de Broek het perceeltje *het Bleijck Velt genaamd het Pastorijke* genoemd.³ Onlangs trof ik nog enkele nieuwe vermeldingen en 'belijdingen' aan van de reeds sterk in verval geraakte Decanije in de tweede helft van de zeventiende eeuw.

Torentje boven dekenkamer zwaar beschadigd

De laatste deken op de Decanije was Christiaan Cauthals. In 1650 betrok Gijsbert Coetsius als eerste dominee van Hilvarenbeek de enigszins opgelapte Decanije. De laatste voor de totale plundering zou Benjamin Tilius zijn.⁴ Tussen beiden was predikant Jacobus de Bitter actief in Hilvarenbeek en bewoner van de Decanije. Op 15 juni 1665 waren de schepenen van Hilvarenbeek present op de Decanije om te komen tot een door de predikant gevraagde visitatie.⁵ Het was slecht gesteld met het historische bouwwerk: *de muere aende oiste syde vande deecanije uitte gracht opgemetselt voor soo veel boven waeter te sien is seer is vergaen en op verscheyde plaetsen is uytgebroocken*. Er moest snel gehandeld worden anders zou de gehele muur kunnen instorten. Bovendien *was het water in de gracht nu cleyn*.

Op 1 oktober 1671 trok de dominee wederom aan de bel om de Decanije op te knappen. Deze keer was een verwoestende storm de directe aanleiding geweest. Gerrit van Diessen en Gerrit Hesselmans, twee Beekse schepenen, bezochten het pand aan de Wouwerstraat en kwamen tot de volgende slotsom. Door de *extraordinaire storm ende tempeest* waren aan de oostkant twee grote gaten in het dak *uytgewaeijt*. Ze rapporteerden verder dat van het *toorentje boven de*

¹ J. van Helvoirt, "De Decanij uit de brand", in: *Tussen Paradijs en Toekomst*, 1999, no.52, pag. 68

² R.A.H. Hilvarenbeek, no. 573, f 555, 30 mei 1715

³ R.A.H. Hilvarenbeek, no. 197, f 172v, 21 juni 1762

⁴ R.A.H. Hilvarenbeek, no. 615, ongef., 17 mei 1689

⁵ R.A.H. Hilvarenbeek, no. 686, f 86, 15 juni 1665

deeckens camer veel leien waren gewaaid zodat er lekken waren ontstaan. Tegelijkertijd zag men dat er nogal wat ruiten waren gesneuveld. Bovendien moesten *twee glazen beneden int selve deure verloeyt worden*. De ruiten in de voorkamer lagen ook bijna uit de sponningen.⁶ Buiten constateerde men dat het dak van de 'logie' *alwaer de Bitter brant heeft liggen oock seer ontamponneert en seer ondight is*. Van dit gebouwtje waren de 'vorstpannen' bijna allemaal kapot, net als de panlatten. Metselaar Peter Kemps noteerde dat hij 60 vorsten, 200 leien en *een half mudde calck* nodig had om alles te kunnen repareren.

De vrouw van de predikant zat er zeer warmpjes bij

Dominee Jacobus de Bitter werd weduwnaar en op 17 januari 1675 liet hij een inventarisatie opmaken van de goed gevulde klerkasten van haar overleden vrouw Anna vander Tubely.⁷

<i>Lynwaer</i>		
<i>-11 bedlaeckens</i>	<i>-3 stellen taeffellakens</i>	<i>-8 handdoeken</i>
<i>-3 oorfluweijnen</i>	<i>-67 stellen servetten</i>	<i>-11 hemden</i>
<i>-1 blauwe voorschoot</i>	<i>-10 sack neusdoecken</i>	<i>-24 neusdoeken</i>
<i>-26 soo onder als treck mutsen</i>	<i>-1 paar witte catoene hantschoenen</i>	<i>-5 nagt sackdoeken</i>
<i>-7 witte lappen</i>	<i>-10 paar open moutjes</i>	<i>-4 witte borstrocken</i>

<i>Cleederen van de affleyvige</i>	
<i>-een swart porto seye tabbers lijff</i>	<i>-een swarte breede tabbers lijff</i>
<i>-een swarte porto seye rock</i>	<i>-een rooden stoffen rock</i>
<i>-een donker gestreepte rock</i>	<i>-een swart jack</i>
<i>-een root keurslijff</i>	<i>-een swarte syden voorschoot</i>
<i>-een swarte syden neusdoek</i>	<i>-een camer doeckse neusdoek</i>
<i>-een sabelse moff</i>	<i>-een groene en een witte deecken</i>
<i>-een paar couleurse leren hantschoenen</i>	<i>-een bedde, peuluw en hoofkussen</i>

<i>Sierwerck</i>	
<i>-negen lepels</i>	<i>-kettingwerck met een haeck</i>
<i>-het beslag van een testament</i>	<i>-het beslag van een scheer</i>
<i>-een gouw rinck met root robijn steentje</i>	<i>-een com</i>
<i>-een wit hauwken met een silver lidt</i>	<i>-een testament met psalmenboek</i>
<i>-twaalf boekjens soo tractaetjens</i>	<i>-een coffer</i>

Verder bezat zij nog veel tinnen schotels, borden en een 'klein spouw potje'. De totale waarde bedroeg maar liefst 658 gulden.

Huisraad dominee Denanije in 1689 verkocht

Predikant De Bitter hertrouwde in 1676 met juffrouw Catharina Busson. Misschien was zij het wel die er op aandrong dat haar nieuwe woning weer eens danig moest worden opgeknapt. Op 27 mei van dat jaar waren de schepenen Thielman Lemnius en Jan Servaes Middegaels opnieuw present op de Decanije. De oostgevel aan de voorkant van het gebouw stond zo scheef dat die snel met 'strijkhouten' gestut moest worden. Anders zou *de gehele zijde muere comen neder te storten*. Het deurkozijn in de buitenmuur op de zolder, in plaats van een dakvenster aangebracht, was geheel verrot. Ook moest de deur worden gerepareerd *tot bevrijdinghe van het voorschreven huys*. Timmerman Jan Diepens raamde de kosten hiervoor op 60 gulden.⁸

⁶ R.A.H. Hilvarenbeek, no. 687, f 71, 1 oktober 1671

⁷ R.A.H. Hilvarenbeek, no. 687, f 174, 17 januari 1675

⁸ R.A.H. Hilvarenbeek, no. 687, f 225, 27 mei 1676

Het bakhuis werd ook gevisiteerd en de complete muur aan de zuidzijde, 10 voet lang en 9 voet hoog, diende vernieuwd te worden. Aan dit bakhuis was een 'logie' vastgebouwd, *daer de brandt onder geleyt wort*. Er waren verschillende *caphouten* aan stukken en *eenige balckjens gecroockt*. Bij lang wachten zou het hele dak instorten. Dat zou veel schade veroorzaken, want ook de 'logie' was met pannen gedekt. Pal voor het huis stonden nog twee hoge zware lindebomen, de ene '4 stappen' voor het huis en de andere '5 stappen'. Als die omwaaiden, dan zouden die enorme schade toebrengen aan de Decanije.

In 1689 moest predikant Jacobus de Bitter het veld ruimen voor zijn opvolger Benjamin Tilius. Op 17 mei werd de inboedel van de vertrekkende dominee in het openbaar verkocht. Hendrick van Wijk kocht de *gemackstoel*, terwijl Stoffel Dawans met *scherbort en rieck* naar huis ging. Jan Sweens nam de *boeck kas* en nog een *uyttrektafel* mee. Verdere meubele goederen waren onder andere: *wiech, houtwerck, ketel, waskuyp, kaske, lantern, tangh en eijserwerk, koeckpan, trogh, brantijser en kist*. Thomas Buerman, de Beekse gereformeerde schoolmeester, koster en voorzanger, kon goed een partij stoelen gebruiken. Bovendien kocht hij twee *scabelbancken*, banken die in een grotere ruimte geplaatst konden worden.